

اهمیت حقوق سرمایه گذاری خارجی و محیط زیست، در فقه و حقوق

غلامرضا ناظمی¹، حسین میرسعیدی²

¹ سطح 4 حوزه علمیه مشهد (دکتری) و دانشجوی دکتری حقوق جزا و جرم شناسی دانشگاه آزاد اسلامی مشهد و استاد دروس معارف اسلامی، دانشگاه فرهنگیان

خراسان رضوی مشهد، ایران. (نویسنده مسئول) reza.nazemi46@gmail.com

² استاد گروه معارف و الهیات دانشگاه فرهنگیان خراسان رضوی، مشهد، ایران

نویسنده مسئول: reza.nazemi46@gmail.com

تاریخ دریافت: 1404/08/19 تاریخ پذیرش: 1404/11/01

چکیده

انسان موجودی اجتماعی است و برای رفع نیازهای خود محتاج ارتباط با دیگران است، و نیاز به محیطی سالم، بهداشتی، امن و مناسب دارد که ضامن سلامتی او است بنابر این در جهت حفظ محیط زیست خود باید تلاش کرده و از هر اقدام مثبتی اعم از داخلی یا بین المللی مضایقه ننماید. آیات و روایات و قوانین داخلی نیز بر حفظ محیط زیست و استفاده از تمام سرمایه های مادی و معنوی تاکید کرده، تا محیطی سالم و امن برای مردم ایجاد شود و از این جهت هیچ منعی در جذب سرمایه گذاری خارجی یا داخلی از طرف شارع مقدس صورت نگرفته بلکه حتی بر حفظ محیط زیست نیز تاکید شده است.

البته باید دقت شود که سرمایه گذاری خارجی (FDI) به دلیل تفکر منفعت طلبانه مادی خود به تخریب محیط زیست منجر نشود، اگر سرمایه گذاری خارجی به درستی هدایت گردد علاوه بر این که موجبات پیشرفت فناوریانه و توسعه اقتصادی کشور ما را فراهم می کند می تواند محیط زیست سالم، امن، پایدار و مناسب از هر جهتی برایمان تامین نماید اعم از آب و هوای سالم، خاک مناسب، طبیعتی زیبا و سرسبز و خرم.

در فقه اسلامی هیچ مانعی در جذب سرمایه برای رسیدن به این هدف مقدس وجود نداشته، بلکه تاکید می کند که حفاظت از زمین و زیستگاه انسان بر ما واجب است و از زمین به عنوان مادر یاد کرده که از جایگاه بسیار مهمی نزد انسان برخوردار است چرا که مقدمه تعالی انسان نیز می تواند باشد، در جای دیگر نظافت و بهداشت رانسان ایمان دانسته که دلالت بر اهمیت بهداشت محیط زیست دارد، علاوه بر آن عموماً می گویند "لا تفسدوا فی الارض" و "لا تسرفوا انه لا یحب المسرفین" و آیات عمران و آبادی در زمین، اهمیت حفاظت از محیط زیست را برای ما بیان می کنند.

همچنین قواعدی مثل "لا ضرر" و "دفع افسد به فاسد و احم و مهم" هر نوع حکم ضرری را در اسلام مردود دانسته و بیشتر به دنبال جذب منافع مادی و معنوی و دفع ضرر و فساد در جامعه اسلامی است و در صورتی که سرمایه گذاری خارجی در جهت جذب منابع برای جامعه بوده و با مدیریت صحیح بتواند مشکلات آلودگی محیط زیست را حل نموده و سلامتی محیط زیست را تامین کند مورد تاکید اسلام است و عدم استفاده از آن در تضاد با قواعد فقه واصل چهارم و فصل سوم قانون اساسی (حقوق ملت) می باشد.

کلیدواژه: محیط زیست، سرمایه گذاری، فقه، قوانین، سلامتی، امنیت، آلودگی.

1- مقدمه

یکی از مهمترین نگرانی ها و دغدغه های جوامع بشری، در دهه های گذشته تا امروز، سلامتی محیط زیست بوده، چرا که آلودگی محیط زیست تهدیدی جدی، برای سلامتی بشر است، و این مسئله تمامی دولت های جهان را وادار به اتخاذ سیاستها و برنامه های بلندمدت و کوتاه مدت کرده است، تا از آن طریق برای کاهش آلودگی محیط زیست اقدام نمایند. این موضوع علاوه بر صرف انرژی زیاد، وقت زیادی را نیز از آنان می گیرد. بنابر این سرمایه گذاری، همراه با برنامه ریزی دقیق جهت پیشگیری از آلودگی محیط زیست لازم بوده، که غفلت مسئولین از آن، غیر قابل بخشش است، چرا که کوتاهی از این لحاظ مشکلات را چند صد برابر خواهد کرد. پس لازم است قوانینی تدوین شود، که با رعایت آن قوانین هر روز شاهد کاهش آلودگی در جامعه بوده و حتی این قوانین سرمایه گذاران داخلی و خارجی را تشویق کرده که در جهت حل این معضل خانمان سوز انسانی، اقداماتی هرچند اندک ولی مثمرتر ارایه دهند اسلام با دخالت در کلیه شئون و روابط انسانی مقرراتی وضع نموده است. لیکن این بدان معنا نیست که برای هر موضوع با عنوان ویژه و متداول امروزی آن، حکم خاصی مقرر کرده باشد. مساله محیط زیست نیز از همین قبیل بوده و به یقین در هیچ یک از منابع اسلامی به عنوان محیط زیست حکمی مطرح نشده است ولی بدون تردید درباره ی آب، زمین، پاکی و ناپاکی، آتش سوزی و مسائلی از این قبیل، آیات، احادیث و احکام زیادی وجود دارد که به کمک آنها می توان مقررات دقیقی برای مسائل محیط زیست به دست آورد. با

این وجود متأسفانه تاکنون در این مورد از نظر اسلامی تحقیق و پژوهش مهمی انجام نگرفته است. و ما در صدد این هستیم قدمی هرچند کوچک در این زمینه برداشته و جذب سرمایه‌گذاری از دیدگاه اسلام را مورد بررسی قرار دهیم.

هدف از تدوین این نوشتار بیان اهمیت سرمایه‌گذاری جهت ایجاد محیطی سالم و امن برای جامعه است و چون جامعه ما اسلامی است و مطابق با قانون اساسی تمامی قوانین آن باید اسلامی باشد. (قانون اساسی: اصل 4). در صدد اثبات این هستیم که برای رسیدن به این هدف مقدس هیچ منعی از دیدگاه اسلام وجود نداشته، بلکه اسلام و قوانین موضوعه داخلی بر ایجاد محیط‌زیست سالم از هر طریق مشروع و عاقلانه ای تأکید می‌کند چرا که آن را مقدمه تعالی و پرورش انسان می‌داند.

روش کار ما در این نوشتار، علمی-پژوهشی بوده که با مراجعه به قوانین موضوعه و فقه اسلامی در صدد اثبات این هستیم که فقه اسلامی نه تنها مانع سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی جهت حفظ محیط‌زیست نبوده بلکه مشوق آن بوده و حتی بدنبال حل این مسئله از هر طریق مشروعی است. قوانین موضوعه نیز با شرع اسلام مخالفتی نداشته بلکه تابع آن است، مگر اینکه سرمایه‌گذاری خارجی به ضرر جامعه و باعث تسلط کفار بر مسلمانان و آلودگی بیشتر محیط زیست شود، که با قواعد فقهی و عقلی و قوانین موضوعه در تضاد است.

سوال اصلی ما این است که آیا سرمایه‌گذاری خارجی از دیدگاه فقه و حقوق مجاز است یا خیر و ما به دنبال تبیین جواز بلکه لزوم و تاثیر مثبت آن در حفظ محیط‌زیست هستیم که دلایل فقهی حقوقی خود را بیان خواهیم کرد.

ضرورت جواز سرمایه‌گذاری از دیدگاه فقه اسلامی، تدوین قوانینی مناسب جهت حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی در کشور را می‌طلبد تا سرمایه گذار با اطمینان خاطر بتواند در جامعه سرمایه‌گذاری کند.

یافته‌های ما این است که سرمایه‌گذاری خارجی به دلایل زیر بر محیط زیست اثر مثبت دارد.

1- سرمایه‌گذاری منبع ایجاد سرمایه بوده و باعث رشد اقتصادی است به گونه ای که بر سایر متغیرهای کلان اقتصادی مانند صادرات، اشتغال، مصرف و پس انداز اثر می‌گذارد

2- با مدیریت کار و تکنولوژی پیشرفته هر نوع سرمایه ای را می‌توان به نفع جامعه اسلامی جذب کرد و محیطی سالم و امن برای مسلمین ایجاد نمود.

3- سرمایه، ذخایر ارزی را افزایش داده، و با اعطای اعتبارنامه به بخش خصوصی منجر به افزایش تولید می‌گردد.

و با عرضه زیاد و متنوع محصولات در جامعه رفاه و آسایش مردم را فراهم می‌آورد.

4- تولیدات سرمایه‌گذاری خارجی، داده‌های تولید داخلی را برآورده کرده و با رشد مطالعاتی منجر به رشد اقتصادی می‌گردد

5- با مدیریت صحیح سرمایه می‌شود نقش مثبتی در محیط‌زیست داشت و از نتایج مثبت آن اعم از رفاه اقتصادی و ایجاد محیطی سالم و امن که مقدمه رشد و تعالی و تکامل انسانی است برخوردار شد.

این نوشتار شامل سه بخش است، 1- سرمایه‌گذاری خارجی و محیط‌زیست از دیدگاه حقوق موضوعه 2- سرمایه‌گذاری خارجی و محیط‌زیست از دیدگاه فقه قرآنی 3- سرمایه‌گذاری خارجی و محیط‌زیست از دیدگاه فقه روایی، که در این مقاله به تبیین آن می‌پردازیم.

بخش اول: سرمایه‌گذاری خارجی و محیط‌زیست از دیدگاه قوانین موضوعه

در این بخش به قوانین مدرن ایران اسلامی اشاره می‌کنیم که اهمیت زیادی برای محیط‌زیست قائل شده و حفاظت از آن را نه تنها برای نسل امروز بلکه برای نسل‌های آینده نیز لازم شمرده و بر تمامی مردم تکلیف کرده که در جهت حفظ آن کوشا باشند چراکه عدم اهمیت به آن عواقب

وخیم و خسارت جبران‌ناپذیری را به جا خواهد گذاشت در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران آمده است "در جمهوری اسلامی، حفاظت محیط‌زیست که نسل امروز و نسل‌های بعد باید در آن حیات اجتماعی رو به رشدی داشته باشند، وظیفه عمومی تلقی می‌گردد. از این رو فعالیت‌های اقتصادی و غیر آن که با آلودگی محیط‌زیست یا تخریب غیر قابل جبران آن ملازمه پیدا کند، ممنوع است." (قانون اساسی ج.ا.ا: اصل 50)

این اصل، که بر حفظ محیط‌زیست برای تمامی نسل‌ها تأکید کرده و رشد فعالیت‌های اقتصادی در جامعه را ملازم با حفظ محیط‌زیست می‌داند، به ما اجازه می‌دهد، که جهت حفظ آن، که مقدمه رسیدن به سایر اهداف انسانی است، از تمامی امکانات و سرمایه‌های داخلی یا خارجی استفاده کنیم.

در ماده یک قانون حفاظت و بهسازی محیط‌زیست مصوبه ۱۳۵۳/۳/۲۸ و اصلاحیه ۱۳۷۱/۸/۲۴ آمده است که "حفاظت و بهبود و بهسازی محیط‌زیست و پیشگیری و ممانعت از هر نوع آلودگی و هر اقدام مخربی که موجب برهم خوردن تعادل و تناسب محیط‌زیست می‌شود، همچنین کلیه امور مربوط به جانوران وحشی و آبزیان آبهای داخلی از وظایف سازمان حفاظت محیط‌زیست است." (قانون حفاظت و بهسازی محیط‌زیست: ماده 1) چرا که آن زیستگاه انسان بوده و کوچکترین کوتاهی نسبت به حفظ آن قابل قبول نیست. آنچه مسلم است حفظ محیط‌زیست است که جهت حفاظت از آن علاوه بر استفاده از سرمایه داخلی می‌توانیم با دعوت از سرمایه گذار خارجی، در کنار رشد صنعت فناوری و رفع نیازهای مادی جامعه به اقداماتی جهت حفظ محیط‌زیست نیز کمک نماییم. همچنین آمده است که: "هر نوع ممنوعیت و محدودیت و مقرراتی که برای مناطق مذکور در بند الف ماده 3 این قانون برقرار می‌گردد نباید با حق مالکیت یا حق انتفاع اشخاصی که در داخل این مناطق قانوناً دارا هستند مغایر باشد." (همان، ماده 4)

در همان قانون تأکید شده است که: "همکاری با سازمان‌های مشابه خارجی و بین‌المللی، به منظور حفظ محیط‌زیست در حدود تعهدات متقابل" (همان قانون، بند 6) لازم بوده و یکی از وظایف سازمان محیط‌زیست است. این وظیفه نیز بر این مسئله تأکید دارد که اگر حفظ محیط‌زیست احتیاج به همکاری بین‌المللی و یا نیاز به سرمایه‌گذاری خارجی داشت، سازمان محیط‌زیست باید در جهت ایفای این وظیفه اقدامات لازم را فراهم نماید. که این قانون با تصریح به همکاری‌های بین‌المللی در جهت حفظ محیط‌زیست تأکید می‌کند، که در صورت نیاز حفاظت محیط‌زیست به سرمایه‌گذاری خارجی، سازمان محیط‌زیست، نسبت به رفع هر معضلی وظیفه لازم خود را انجام دهد.

این قانون تأکید می‌کند که باید به کارخانجات و موسسات غیر استاندارد، که موجبات آلودگی محیط‌زیست را فراهم می‌نمایند، در مراحل اول اخطار داده شود و در صورتی که در مهلت مقرر به رفع آن مبادرت نورزند از فعالیت آن جلوگیری شود که این خود نیز دلیل بر جذب سرمایه جهت رفع این مشکل می‌باشد. (همان، ماده 11)

در همین قانون نیز مجازات‌هایی برای متخلفین و کسانی که به آلودگی محیط‌زیست دامن زده اند تعیین گردیده که خود مانع خوبی برای اینگونه اقدامات می‌باشد و حتی ما را در ایجاد محیط‌زیست سالم تشویق نیز می‌نماید. (همان، مواد 11 و 12)

(همان قانون، ماده 15 تبصره ۲) نیز سازمان حفاظت محیط‌زیست را موظف کرده است که: "استانداردهای هوای پاک و استانداردهای آلوده کننده های حاصل از کارخانجات و کارگاه‌ها را که به هر طریق وارد هوای آزاد می‌گردند، را برای هر منطقه و با توجه به کیفیت هوا و مناسبات زیست‌محیطی آن مناطق تهیه نموده و در اختیار متقاضیان و صاحبان کارخانه جات و کارگاه‌ها قرار دهد."

علاوه بر آن نیز، "سازمان صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران موظف گردیده است، که با همکاری سازمان حفاظت محیط‌زیست برنامه‌هایی مناسب جهت تنویر افکار عمومی، آموزش و قوانین و مقررات و مسائل حفاظت محیط‌زیست را تنظیم و به مورد اجرا بگذارد." (همان، ماده ۳۳)

از مواد قانونی مذکور، اهمیت سرمایه‌گذاری جهت ارتقای حفظ محیط‌زیست لازم و ضروری بنظر می‌رسد ولیکن باید دانست که برخی از سرمایه‌گذاریهای خارجی، منجر به تخریب محیط‌زیست گردیده و برای جلوگیری از صدمات آن باید اینگونه سرمایه‌گذاری‌ها به درستی هدایت گردد، تا علاوه بر اینکه موجبات پیشرفت فناوری و توسعه اقتصادی سرمایه پذیر را فراهم می‌آورد، جلوی تخریب بی‌رویه محیط‌زیست را گرفته و حتی باعث حفاظت از آن شده و در موارد بسیاری توسعه پایدار برخی محیط‌های زیستی را نیز فراهم نماید.

در قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی مصوب ۱۳۸۰/۱۲/۱۹ مجلس شورای اسلامی همراه با تصحیح مواد ۱، ۲، ۳ و ۱۷ آن به وسیله

مجمع تشخیص مصلحت نظام، پذیرش سرمایه‌گذاران خارجی بر اساس این قانون ورعایت سایر قوانین به مواردی مقید شده است که از آن جمله بند ب آن می‌باشد "موجب تهدید امنیت ملی و منافع عمومی، تخریب محیط زیست، اختلال در اقتصاد کشور و تضییع تولیدات مبتنی بر سرمایه‌گذاریهای داخلی نشود." (قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی، 1380، ماده بند ب 2).

در همان قانون نیز جهت تشویق سرمایه‌گذار خارجی آمده است: "سرمایه‌گذاری‌های خارجی مشمول این قانون از کلیه حقوق، حمایت‌ها و تسهیلاتی که برای سرمایه‌گذاریهای داخلی موجود است به طور یکسان برخوردار می‌باشند." (همان قانون، ماده 8)

در قانون تشویق و حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی جهت حل و فصل اختلافات دولت ایران و سرمایه‌گذار خارجی آمده است: "اختلافات بین دولت و سرمایه‌گذاران خارجی در خصوص سرمایه‌گذاری‌های موضوع این قانون چنانچه از طریق مذاکره حل و فصل نگردد در دادگاه‌های داخلی مورد رسیدگی قرار می‌گیرد مگر آنکه در قانون موافقتنامه دوجانبه سرمایه‌گذاری با دولت متبوع سرمایه‌گذار خارجی در مورد شیوه دیگری از حل و فصل اختلافات توافق شده باشد." (همان، ماده 19)

این ماده قانونی نیز با تاکید بر حقوق طرفین، حل و فصل اختلافات را به دادگاه‌های ایران احاله داده که در همین دادگاه نیز باید حق و حقوق سرمایه‌گذار خارجی مدنظر قرار گیرد و همانند سرمایه‌گذار داخلی که در ماده 8 همین قانون به آن اشاره شده مورد حمایت قانون قرار گرفته و حق و حقوقی از او ضایع نگردد.

علاوه بر اینکه ایران اسلامی مطابق با (قانون اساسی، اصل 4) اسلامی بودن تمامی مقررات که دلالت بر عادلانه بودن آن نیز دارد را مورد تاکید قرار داده است، و آیه لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ (قرآن، بقره: 279) اقدام به صدور حکمی نمی‌کند، که منجر به تضییع حقوق طرفین اعم از خارجی یا ایرانی گردد زیرا حاکم در جامعه اسلامی، نایب پیامبر و فرزندان معصومش می‌باشد که آیه "وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ." (قرآن، انبیاء: 107) آنان را رحمت برای مردم دانسته و آمده اند تا مردم جهان را به حقوق حقه خود برسانند. ایرانی باشند یا خارجی، حتی در ذیل ماده 19 آمده است، که طرفین می‌توانند جهت حل اختلاف شیوه دیگری را در قرارداد تدوین نمایند، تا مطابق با آن شیوه اقدام گردد. (همان قانون، ماده 19)

در همان قانون، جهت تسهیل سرمایه‌گذاری خارجی و مشکلات اجرایی آن آمده است: "سازمان مکلف است درخواست‌های سرمایه‌گذاری را پس از بررسی مقدماتی حداکثر ظرف 15 روز از تاریخ دریافت آنها همراه با نظر خود در هیئت مطرح نماید. هیئت موظف است حداکثر تا تاریخ مطرح شدن درخواست‌های مذکور به موضوع رسیدگی و تصمیم نهایی خود را کتبا اعلام نمایند." (همان قانون، تبصره ماده 6) که این خود موانع اجرایی سرمایه‌گذاری خارجی را برداشته و این امر را تسهیل می‌نماید.

بنابراین، در قوانین جمهوری اسلامی ایران، مانعی برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی نیست، بلکه این قوانین راه را برای سرمایه‌گذار خارجی هموار کرده و او را همانند سرمایه‌گذار داخلی مورد حمایت قرار داده پس از جهت تدوین قانون در این رابطه مشکلی وجود ندارد، گر چه می‌توان تسهیلات بیشتری برای جذب سرمایه که هر اقدامی در این جهت قابل ستایش است در نظر گرفت، ولی نباید از این حقیقت غافل شد که سرمایه‌گذاری و سیله‌ای برای رسیدن به اهداف (کمال انسانی و ارزش‌های انسانی) می‌باشد نه اینکه جذب سرمایه‌گذاری را هدف قرار داده و به هر قیمتی برای جذب آن ولو به قیمت قربانی کردن ارزش‌های اسلامی و انسانی اقدام کنیم. پس، مشکل قانونی قابل اهمیتی نداریم مشکل یا در اجرای قوانین است که بعضی سنگ اندازی می‌کنند و یا مشکل در دیدگاه افراد است که سرمایه‌گذاری را هدف دانسته و می‌خواهند ارزش‌های انسانی را فدای آن نمایند که این بر خلاف استقلال و آزادی کشور بوده، بلکه مقدمات بردگی و ذلت و خواری و وابستگی را برای جامعه فراهم می‌کند، که بر خلاف قانون اساسی و قوانین نورانی اسلامی آیه "وَلَنُجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا" (نساء / 141) و انسانی است. و از دیدگاه اسلام و هر انسان رشد یافته مردود و مطرود است.

بخش دوم: سرمایه‌گذاری خارجی و محیط زیست از دیدگاه فقه قرآنی

تردیدی نیست که موضوع آلودگی محیط زیست یکی از مهمترین معضلاتی است که انسان معاصر را با چالش‌های جدی روبرو کرده است، چراکه تهدیدکننده سلامتی و امنیت، نسل حاضر و آینده بوده و از سوی دیگر انسان بدون داشتن محیط زیست امن و سالم قادر نیست به زندگی طبیعی خود ادامه دهد به همین دلیل حفظ و حمایت از محیط زیست از مهمترین نیازهای اساسی بشر محسوب می‌شود و شریعت اسلام نیز در آموزه‌های خود بر مصونیت طبیعت و منابع طبیعی و تعادل زیست محیطی از هرگونه تجاوز و تعدی تاکید کرده و تجاوز و تعدی به طبیعت را فساد در زمین

دانسته که عذاب اخروی و مسئولیت دنیوی را در پی دارد.

اسلام آداب و احکام خاصی نیز جهت حمایت از محیط زیست وضع کرده که ما در اینجا به بیان مبانی فقهی آن می پردازیم در قرآن کریم بیش از ۷۵۰ بار از پدیده های طبیعی نامبرده شده و بیش از ۱۰ در صد این آیات به موضوع طبیعت اختصاص یافته که از اهمیت محیط زیست در اسلام حکایت دارد و حتی به برخی از پدیده ها مثل انجیر، زیتون، خورشید، ماه، روز و شب آسمان و زمین، صبحگاهان و شامگاهان و ستارگان سوگند یاد شده است که همه در سلامتی محیط زیست ما تاثیر زیادی دارند

همچنین در قرآن کریم از گیاه با عنوان «نبات» بیش از ۲۰ بار و نیز از درخت با عنوان «شجره» بیش از ۲۰ بار و از میوه به عنوان «فاکبه» و «ثمر» بیش از ۳۰ بار و از برگ درخت به عنوان «ورق» ۳ بار و از بذر حبوبات با عنوان «حب» بیش از ۱۰ بار و از زراعت و کشاورزی به عنوان «زرع» ۹ بار و از سبزی با عنوان «قضب» و «بقل» ۲ بار یاد شده است. افزون بر آن در قرآن از گیاهان، درختان و میوه های خاص نیز چون انار (رمان)، انجیر (تین)، انگور (عناب)، پیاز (بصل)، ترنجبین (من)، حنا (کافور)، خرما (رطب)، درخت خرما (نخل و نخیل)، و زیتون و سدر و... یاد شده است. که همه در سلامتی محیط زیست تاثیر زیادی دارند و نشانه ی اهمیت حفظ محیط زیست نزد خداوند است.

مبحث اول: عمومات قرآنی

عمومات قرآنی آیاتی است که بر حرمت فساد در زمین دلالت دارد و هر نوع فساد را از طرف انسان ممنوع و حرام می داند یکی از فسادهای که به وسیله انسان رخ می دهد و صدمات زیادی را به جامعه می زند تخریب محیط زیست و آلوده کردن محیط محل زندگی است، چراکه سلامتی انسان را تهدید کرده و جان انسان را به خطر می اندازد.

آیه اول: «وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ» (قرآن، بقره: 11) «وَلَا تَفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا» (قرآن، اعراف: 56) است که هر گونه فساد را ممنوع و حرام کرده است اعم از فساد اخلاقی، فساد اعتقادی، فساد و آلودگی صوتی، فساد و آلودگی محیطی و رعایت نکردن حقوق مردم از هر جهتی.

آیه دوم: «وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ» (قرآن، مائده: ۲) در این آیه خداوند تبارک و تعالی می فرماید: «در خوبی ها و نیکی کردن به دیگران و حل مشکل دیگران و منفعت رساندن به مردم باهم همکاری کنید، ولی در راه گناه و تجاوز به حقوق دیگران و صدمه زدن به افراد در جامعه همکاری ننمائید. تقوای الهی را پیشه نموده که مجازات خداوند برای متعديان و متجاوزان به حقوق مردم شدید و سخت و طاقت فرساست.»

این آیه نیز هر نوع ظلم و تعدی به مردم را شامل است و آلوده کردن محیط زیست که جان انسانها را تهدید می کند، یکی از همان مواردی است که در این آیه از آن نهی شده است، سیگار کشیدن و تولید و در اختیار مردم قرار دادن آن نیز سلامتی انسان را تهدید می کند که این آیه آن را قبیح و حرام شمرده است.

آلوده کردن محیط زیست، با هر و سیله ای اعم از ریختن زباله و یا ساخت و سایل دودزا که ضررش بیش از منافعش باشد و یا قطع درختان و آلوده کردن آب و غیره چیزهایی است که این آیه از آن منع می کند و در روایتی از امام جواد (علیه الصلاة والسلام) داریم: «بدترین توشه برای آخرت دشمنی وستم بر بندگان (خدا) است»؛ (بُئْسَ الزَّادُ إِلَى الْمَعَادِ الْعُدْوَانُ عَلَى الْعِبَادِ). (دشتی، 1384، حکمت 221 و مجلسی، ج 74 ص 383) و آلودگی محیط زیست که دشمن سلامتی مردم میباشد، توشه مناسب و خوبی نیست که با خود به آخرت ببریم. زیرا این رفیق بد همانطور که در دنیا جان انسان را می گیرد، در آخرت نیز خوبیهای ما را از بین می برد و آتشی را برای ما روشن می کند، که نمی توانیم آن را تحمل کنیم.

آیه سوم: آیاتی است که کفران نعمت را مذموم شمرده و ما را از کفران نعمت خدا منع می کند مثلاً در آیاتی مثل «هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَانِ إِلَّا الْإِحْسَانُ» 60 «فَبَايَ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ» 61 (قرآن، رحمان: 60-61) می خواهد به ما بفهماند که جواب نیکی دیگران جز نیکی نمی باشد اگر کسی خوبی دیگران را به بدی پاسخ دهد قدرشناس و ناسپاس بوده و این خود کفران نعمت است.

«أَنْ أَشْكُرَ لِي وَلِوَالِدَيْكَ إِلَيَّ الْمَصِيرُ» (قرآن، لقمان: 14) یعنی تشکر و سپاسگزاری از خداوند و والدین واجب است و ناسپاسی و نادیده گرفتن زحمات خدا و والدین کفران نعمت بوده که باعث نزول نعمت و عذاب الهی است.

"وَقَلِيلٌ مِّنْ عِبَادِيَ الشَّكُورُ" (قرآن، سبا آیه 13) می‌گوید قیام به حق شکر، کار هرکسی نیست و از سویی شکر دارای مراتبی است و کسانی که برخی از مراتب آن را دارا نیستند کافر به نعمت خداوند محسوب می‌شوند.

"وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِن شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِن كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ" (قرآن، ابراهیم، 7) کفر ورزیدن عذابی شدید به همراه دارد. "وَمَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلَا نَفْسَ لَهُمْ يَمْهَدُونَ" (قرآن، روم، 44) یعنی هرکس کفران بورزد کفراو بضرر خود او خواهد بود. کفر نعمت آثاری به دنبال دارد که عبارتند از: زوال نعمت، انتقام الهی، اقامت در جهنم، تهدید الهی، شهادت نعمت علیه صاحبش، فشار قبر، عدم استجابت دعا و یا دیر برآورده شدن آن و استدراج که همه مستند به آیات و روایات است. (تمیمی آمدی، 1410 ق، ج 2، ص 484.31، ج 4، ص 322 58)

آیه چهارم: در رابطه با تبدیل نعمت است که خداوند در قرآن کریم می‌فرماید: "أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ بَدَّلُوا نِعْمَتَ اللَّهِ كُفْرًا وَأَحَلُّوا قَوْمَهُمْ دَارَ الْبَوَارِ، جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا وَبِئْسَ الْقَرَارُ" (قرآن، ابراهیم: 28 و 29) آیا به کسانی که شکر نعمت خدا را به کفر تبدیل کردند و قوم خود را به سرای هلاکت درآوردند ننگریستی {در آن سرای هلاکت که {جهنم است و در آن وارد می‌شوند و چه بد قرارگاهی است

این آیه به نعمت وجود پیامبر اکرم و اهل بیت (ع) اشاره دارد اما همه نعمتهای خدا را شامل می‌شود بنابراین اگر کسی با عملکرد بد خود سلامتی خود و مردم را به خطر اندازد مثلاً تهدیدی بر محیط‌زیست انسان باشد نه تنها توشه ای برای آخرت خود نداشته بلکه با این نوع عملکرد خلاف قرآن جایگاهش را در جهنم تثبیت نموده است.

آیه پنجم: آیه حرمت اسراف و تبذیر "لَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ" (قرآن، انعام، 141 و اعراف، 31) و "إِنَّ الْمُبَذِّرِينَ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيَاطِينِ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهِ كَفُورًا" (قرآن، اسراف، 27) که در این آیات اسراف و تبذیر حرام شمرده شده و به کسانی که اهل اسراف و تبذیر بوده و نعمتهای خود را هدر می‌دهند از برادران شیاطین محسوب می‌گردند و روشن است که صدمه زدن به محیط‌زیست و آلوده کردن آن از مهمترین مصادیق اسراف و تبذیر بوده و نزد خداوند نامشروع و ناپسند است بلکه این عمل موردعلاقه شیاطین و دشمنان انسان می‌باشد.

آیه ششم: وجود عمران و آبادی در زمین را مطرح می‌کند خداوند در آیات (قرآن، اعراف: ۷۴ و سبا: ۱۵ و ۱۸) عمران و آبادی را از نعمتهای ارز شمند بشر معرفی کرده و از این که محل سکونت و زیست انسان آباد و عمران باشد به عنوان نشانه ای از نشانه های ربوبیت خود یاد کرده و بخشش و غفران خود را در آن نمودار و متجلی نموده است.

همچنین می‌فرماید: "وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا وَادْعُوهُ خَوْفًا وَطَمَعًا إِنَّ رَحْمَةَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِينَ" (قرآن، اعراف: 56) و در زمین پس از اصلاح آن فساد نکنید و با بیم و امید او را بخوانید که رحمت خدا به نیکوکاران نزدیک است (در این آیه بر ساخت و ساز و ایجاد فضاهای سرسبز و خرم و اصلاح محیط‌زیست تاکید شده است، طبیعتی خوش آب و هوا و سرسبز و خرم که راحتی مردم و سلامتی محیط‌زیست انسان را تامین کند مورد رضایت خداوند شمرده شده و از تخریب و آلوده کردن محیط‌زیست و تخریب آن منع کرده است و آنرا یک نوع فساد محسوب می‌نماید و برای آن حکم حرمت را صادر می‌کند.

امام باقر (ع) نیز فرموده است: خداوند به واسطه پیامبر و قرآن زمین را اصلاح کرد و فرمود: بعد از اصلاح فساد نکنید" (کلینی، ج 1 ص 94 ح 107337) خداوند در آیات (قرآن، روم: 48 و 50) نیز آبادانی زمین را از آثار رحمت خود معرفی کرده و در آیه (قرآن، حج: 40) نیز حفظ آبادانی معابر و مکان های پرستش را کاری ارز شمند دانسته و حتی یکی از اهداف تشریع جهاد را به عنوان یک قانون و تکلیف تخلف ناپذیر و با همیت، آبادانی معابد و پرستشگاه قرار می‌دهد. زیرا این اماکن مقدس نیز سلامتی روحی، روانی انسان را در راز و نیاز با خدادانسته و بین سلامتی روحی و روانی با سلامتی جسمی ملازمه قائل است.

مبحث دوم: آیاتی که بر چگونگی رفتار با طبیعت دلالت دارد

دین اسلام به طبیعت و محیط‌زیست انسان اهمیت ویژه‌ای داده است. بگونه ای که برخی از پدیده‌های طبیعی مانند درخت، بیش از بقیه مورد توجه قرار گرفته است. و حتی در قرآن کریم به برخی از درختان و یا میوه‌های آن‌ها اشاره مستقیم شده و خداوند به آن‌ها سوگند خورده است.

قرآن درباره چگونگی رفتار با طبیعت و نعمت های طبیعی پیرامون انسان سفارشات جامع و ارز شمند دارد که در ذیل به ذکر بعضی از آن می‌پردازیم .

با نگاهی دقیق به آیات قرآنی روشن می‌گردد، که هیچ مکتبی مانند اسلام به طبیعت و محیط‌زیست اهمیت نداده است. از سوی دیگر، قرآن کریم در بسیاری از آیات، انسان‌ها را به مطالعه طبیعت و عناصر آن فراخوانده است. همچنین بسیاری از سوره‌های قرآن کریم به نام یکی از عناصر طبیعت خوانده می‌شود، مانند سوره‌های شریفه بقره، رعد، نحل، نور، عنکبوت، نجم، فجر، شمس، حدید، لیل، قمر، تین، ناس و... خداوند منان، سرنوشت بشر را به گونه‌ای رقم زده است که در دامن طبیعت رشد کند و به آن نیازمند باشد. طبیعت به شکلی خلق شده است که در خدمت انسان باشد و نیازهای او را برطرف کند. با در نظر گرفتن این نکته که به حکم قرآن کریم، "همه چیز در جهان آفرینش بر پایه ی نظم و عدالت استوار است و هر چیزی به اندازه لازم آفریده شده است"، (قرآن، قمر: 49) این نتیجه به دست می‌آید که نابسامانی‌های موجود در طبیعت و آلودگی‌های زیست محیطی ناشی از بهره‌وری نادرست از طبیعت و منابع آن است. فعالیت‌های انسان برای رسیدن به رفاه و توسعه اقتصادی و اجتماعی، خود باعث تخریب محیط‌زیست شده است. این تخریب آنچنان در وضعیت آب و هوای کره زمین، دگرگونی ایجاد کرده که سلامتی و حیات او و سایر موجودات زنده را به خطر انداخته است. شرایط به وجود آمده به حدی وخیم است که امروزه از آن به عنوان «بحران محیط‌زیست» یاد می‌شود. برای رهایی از این بحران باید به اصول اخلاقی و متون دینی بویژه اسلام مراجعه کنیم، زیرا مبنای پیدایش بحران زیست محیطی کنونی، بحران اخلاق در میان مردم می‌باشد.

قرآن کریم نابود کردن و تخریب محیط‌زیست را اعتداء (تجاوز) نامیده است و بر این اساس کسانی که رفتار ناشایست نسبت به محیط‌زیست داشته باشند، از رحمت و محبت خداوند محروم خواهند بود. (مائده، 86) درست است که خداوند طبیعت را مقهور انسان آفریده و انسان را به عنوان جانشین خود در زمین قرار داده است، اما این به آن معنا نیست که او آزاد باشد تا هر گونه که مایل است رفتار کند. انسان در برابر خداوند و تمامی آفرینش مسئول است. و باید در برابر اراده‌ی خداوند تسلیم باشد و با صلح و صفا در کنار طبیعت زندگی کند. به عبارت دیگر، انسانی که جانشین خداوند در زمین است باید همواره در راه حفظ و سلامت طبیعت کوشا باشد.

آب نیز به عنوان یکی از مظاهر طبیعت که باید از آلودگی مصون بماند مورد توجه اسلام می‌باشد. که آیات ذیل به اهمیت و نقش آب در زندگی بشر اشاره دارد.

خداوند می‌فرماید: "از آب همه چیز را زنده کردیم. پس گیاه و حیوان و انسان و زندگی‌شان به آب بستگی دارد". (قرآن: انبیاء، 30) "خداوند آب را نازل کرد و زمین مرده را به وسیله آب زنده کرد". (قرآن: بقره، 164)

پژوهشگران دینی اعلام کرده‌اند که توجه به ارزش‌های اخلاقی و مذهبی، تضمینی برای حفاظت از محیط‌زیست است. آنها معتقدند که انسان‌ها علاوه بر اجرای قوانین باید استاندارد‌های اخلاقی را نیز مراعات کنند تا به اهداف پایدار خود دست یابند. در دین اسلام حفاظت از محیط‌زیست که نسل امروز و نسل‌های بعدی باید در آن حیات اجتماعی رو به رشدی داشته باشند، یک وظیفه‌ی دینی تلقی می‌شود. خداوند، طبیعت را هدفمند و هدفدار خلق و تمام مخلوقات را به لحاظ کمیت و کیفیت به اندازه و متناسب آفریده است. دلیل این جمله را گفتار خداوند در قرآن کریم دانسته‌اند که می‌فرماید: «ما هر چه آفریدیم به اندازه آفریدیم». (قرآن، ذاریات/ 47) یا در جای دیگر می‌فرماید که «زمین را هم بگ ستردیم و در آن کوه‌های عظیم برنهادیم و از آن هر گیاهی را نیک، متناسب و موافق حکمت برویاندیم». (قرآن، حجر/ 20-19) جهان هستی از نظم دقیقی برخوردار و تمامی مخلوقات در تعادل و تناسب و به اندازه آفریده شده‌اند و هر یک از اجزا و عناصر خلق شده در بقای این کره‌ی خاکی و در نتیجه در ادامه‌ی زندگی انسان نقش دارد؛ بنابراین هر تغییر نابجا و زیان رساندن به هر یک از اجزای این سیستم عظیم، سبب به خطر افتادن حیات هستی می‌شود. دین مبین اسلام مملو از توصیه‌های حفاظت از آنچه که خدا خلق کرده است می‌باشد و این به مفهوم حفاظت از محل زیستن مخلوقات و یا همان حفاظت از محیط‌زیست است.

دین اسلام بین انسان و محیط‌زیست، فرقی نگذاشته و آن دو را مکمل یکدیگر می‌داند، از این رو دین اسلام کامل‌ترین سفارشات را در جهت حفاظت از محیط‌زیست بیان کرده و تمامی جنبه‌های انسانی را در ارتباطی هماهنگ و موزون با مسیر الهی، در قرآن کریم به تصویر کشیده است.

خداوند می‌فرماید: "إِذَا تَوَلَّى سَعَى فِي الْأَرْضِ لِيُفْسِدَ فِيهَا وَيُهْلِكَ الْحَرْثَ وَالنَّسْلَ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْفُسَادَ". (قرآن: بقره، 205)

(هنگامی که ولایت و سلطه پیدا کنند با تمام قدرت درگسترش فساد در زمین می‌کوشند و مال و جان مردم را از بین می‌برند درحالی‌که خدا فساد را دوست نمی‌دارد)، (تولی) اندیشه ولایت و تسلط یافتن است، شاید هم به معنای (ادبر) (پشت کرد) باشد، یعنی زمانی که از نزد

پیامبر(ص) می‌روند چهره عوض می‌کنند، و در راه فساد گام بر می‌دارند، اما دو کلمه حرث و نسل که قوام و بقای زندگی به آنهاست، قوام حیات موجودات به غذا، و قوام و حفظ نوع بشر از انقراض بواسطه نسل است و خداوند دین را برای صلاح اخلاق و اعتدال در انسانیت تشریع نموده که تاریخ شهادت می‌دهد که چگونه مفسدین و سلاطین برای هواهای نفسانی خود شریعت و احکام الهی را تغییر داده و در زمین باعث فساد شده اند. و به هر وسیله ای متوسل گشته اند تا به سلطنت، خود دوام بخشند و از کشتن و از بین بردن جان و مال مردم مضایقه نکرده اند

بنابراین، همچنان که در قبال انسانها احساس مسئولیت می‌کنیم، در قبال طبیعت هم باید احساس مسئولیت کنیم.

آیه: "وَمِنَ النَّاسِ مَن يُعْجِبُ قَوْلُهُ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيُشْهَدُ اللَّهُ عَلَى مَا فِي قَلْبِهِ وَهُوَ أَلَدُّ الْخِصَامِ" (بقره، 204) درباره‌ی الدّالْخِصَام است؛ (یعنی لجوج‌ترین، خبیث‌ترین، سرسخت‌ترین دشمنان کسانی هستند که حرث و نسل را از بین برده، کشت را فاسد کرده، و باعث از بین بردن تولید گیاهی و تولید انسانی می‌شوند).

اهلاک حرث و اهلک نسل؛ را خدای متعال فساد می‌داند، بعد هم می‌فرماید: وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْفُسَادَ. که اشاره می‌کند به فراورده‌های روی زمین که همه‌اش مال بشریت و متعلق به شما است؛ قضیه‌ی محیط‌زیست خیلی مهم است. خلاصه اهمیت این قضیه مسئولیت انسان در قبال طبیعت است، همچنان که در قبال انسانها احساس مسئولیت می‌کند، در قبال طبیعت هم باید احساس مسئولیت کند. اسلام و ادیان الهی خواسته‌اند تعادل میان انسان و طبیعت را حفظ کنند؛ و این همان هدف اساسی و اصلی است. عدم حفظ این تعادل ناشی از عواملی است که عمده‌اش خودخواهی‌های انسان است؛ قدرت‌طلبی، قلدری و گردن کلفتی بعضی از ما انسانها است. وقتی این تعادل حفظ نشد- آن وقت بحران محیط‌زیست پیش می‌آید؛ بحران محیط‌زیست به همه‌ی بشر و به همه‌ی نسلها ضرر می‌زند

خوشبختانه کشور ما با قرار گرفتن در محل تلاقی فرهنگ اصیل ایرانی و تعالیم عالی اسلامی از پتانسیل بالایی در زمینه حفاظت و حرمت محیط‌زیست برخوردار است. کتب ادبی ما سرشار از اشعار و تمثیل‌هایی است که بیانگر ارزش والای طبیعت از دیدگاه ایرانیان به عنوان آیه‌ها و نشانه‌های شناخت و عشق به معبود است. آب، نان و هر جزئی از طبیعت از دیدگاه ایرانیان تنها به عنوان منابع مصرفی محسوب نمی‌گردند بلکه نمونه‌هایی از رحمانیت، قدرت و تدبیر باری تعالی به حساب می‌آیند. به همین دلیل ایرانیان به نمک که ظاهراً فراوان‌ترین و کم ارزش‌ترین منبع طبیعی است قسم می‌خورند، نان را لگد نمی‌کنند و آلوده کردن آب را گناه می‌شمرند. بنابراین سرمایه‌گذاری در جهت حفظ محیط‌زیست واجب بوده و وظیفه هر مسلمانی محسوب می‌شود.

بخش سوم- سرمایه‌گذاری خارجی و محیط‌زیست از دیدگاه فقهی روایی

مبحث اول: اهمیت و حفظ محیط‌زیست از حیث درختکاری و باغداری در کلام معصومین

اسلام برای محیط‌زیست از جمله درختکاری و باغداری فضیلت و ارزش زیادی قابل است، چرا که درخت وسیله برآوردن نیازهای مادی و روانی انسان است. به همین جهت پیامبر اکرم(ص) و امامان معصوم(ع) مسلمانان را به درختکاری تشویق کرده‌وبه بیان آن پرداخته‌اند و خداوند متعال نیز سرنوشت بشر را به گونه‌ای رقم زده که در دامن طبیعت رشد نماید و بدان وابسته و نیازمند باشد.

انسان از دیدگاه اسلام آن قدر عظمت دارد، که تمام موجودات به فرمان خداوند، مسخر او گشته اند. این مسأله، شخصیت و عظمت واقعی انسان را از دیدگاه اسلام و قرآن روشن می‌سازد و به او عظمتی می‌بخشد که در خور مقام «خليفة اللهی» است. خورشید و ماه، باد و باران، کوه‌ها و دره‌ها، گیاهان و درختان و سبزه زارها... همه و همه، مواهب خدادادی است که در تسخیر انسان که گل سرسبد هستی و خلیفه خدا در زمین است قرار گرفته اند و همه سرگشته و فرمانبردار انسان می‌باشند، تا وی از آن‌ها در جهت بقا و حیات دنیوی خویش بهره گیرد. در این میان، پاره‌ای از اعضای شکوهمند طبیعت، همچون «درختان و گیاهان» نقش بسزایی(حیاتی) در زندگی انسان و سایر موجودات زنده دارند.

در این نوشتار، به برخی از روایات که درباره «درخت و درختکاری» وارد شده است، اشاره می‌کنیم؛ امید است که آموزه‌های اصیل اسلامی را فرا گرفته و به کار بندیم.

پیامبر اکرم(ص) می‌فرماید: «ما من یغرس غرسا او یزرع زرعاً، فیاکل منه انسان، او طیر او بهیمة الا کانت له به صدقة»؛ (نوری طبرسی، ج 13، ص 460، ح 15892) هر مسلمانی که درختی بکارد، یا زراعتی کند، که از آن پرندگان و انسان‌ها و یا حیوانی بخورند، چنین کاری برای او صدقه

محسوب می‌شود.

امام صادق(ع) نیز در این زمینه فرمودند: «خداوند درخت را برای انسان آفرید، از این رو او باید درخت بکارد و آن را آبیاری کند و در حفظ آن بکوشد.» در روایت دیگری حضرت رسول اکرم(ص) فرمودند: «هر کس درختی بکارد و از آن محافظت کند تا ثمر دهد، خداوند به اندازه ثمر آن به وی پاداش خواهد داد.» (متقی هندی، ج 12، ص 341)

در حدیثی از امام صادق(ع) است که می‌فرمایند: «إِزْرَعُوا وَ اغْرِسُوا وَاللَّهِ مَا عَمِلَ النَّاسُ عَمَلًا أَجَلَ و لَا أَطْيَبَ مِنْهُ؛» (مجلسی، ج ۶۸، ۱۰۳) «کشاورزی کنید و درخت بکارید که هیچ عملی از آن با شکوه‌تر و زیباتر نیست.» در روایتی از پیامبر خدا(ص) «إِنْ قَامَتِ السَّاعَةُ وَ فِي يَدِ أَحَدِكُمْ فَسِيلَةٌ، فَإِنْ اسْتَطَاعَ أَنْ لَا يَقُومَ السَّاعَةَ، حَتَّى يَغْرِسَهَا فَلْيَغْرِسْهَا» (نوری، 1408، ج 13، 460، ح 15894). نیز چنین آمده است: «اگر عمر جهان پایان یابد و قیامت فرارسد و یکی از شما، نهالی در دست داشته باشد، اگر به قدر کاشتش فرصت دارید، نباید فرصت را از دست دهید بلکه آن درخت را بکارد.»

در روایت دیگری پیامبر اکرم(ص) می‌فرمایند: «...کسی که بدون ظلم و تعدی به دیگری درختی بکارد تا زمانی که یکی از مخلوقات خدا از آن بهره برد، خداوند به وی پاداش خواهد داد.» (نوری، 1408، ج 13، ص 460، ح 15895)

در روایتی از امام صادق(ع) آمده است که: «سَأَلَهُ رَجُلٌ فَقَالَ لَهُ: جَعَلْتُ فِدَاكَ أَسْمَعُ قَوْمًا يَقُولُونَ: إِنَّ الزَّرْعَةَ مَكْرُوهَةً، فَقَالَ لَهُ: إِزْرَعُوا وَ اغْرِسُوا فَلَا وَ اللَّهِ مَا عَمِلَ النَّاسُ عَمَلًا أَحْلَ و لَا أَطْيَبَ مِنْهُ وَ اللَّهُ لَيَزِرَنَّ الزَّرْعَ وَ لَيَغْرِسَنَّ النَّخْلَ بَعْدَ خُرُوجِ الدَّجَالِ». شخصی از حضرت(ع) پرسید: برخی می‌گویند کشاورزی مکروه است. آن حضرت(ع) در پاسخ فرمود: «درخت بکارید و کشاورزی کنید که هیچ عملی از آن حلال تر و پاکیزه تر نیست. سوگند به خدا که هنگام ظهور حضرت ولی عصر(عج)، درختکاری و کشاورزی بسیار گسترده می‌شود.» (کلینی، ج 5، 260)

همچنین امام صادق(ع) فرمودند: «مومن پس از مرگ از شش خصلت سود می‌برد که یکی درختی است که کاشته است.» (ابن بابویه، 1377، ج 2، 323)

روایت است که، همه پیامبران و جانشینان آن‌ها و انسان‌های شایسته، درختکاری یا کشاورزی می‌کردند. راوی می‌گوید: «امام کاظم(ع) را دیدم که در زمینی کشاورزی یا درختکاری می‌کرد و عرق از دو پای مبارک آن حضرت سرازیر بود. گفتم: فدایتان شوم غلامان کجایند! چرا شما با این سختی کار می‌کنید و آن را به دیگران وا نمی‌گذارید؟» امام در پاسخ فرمودند: آنان که از من و پدرم بهتر بودند، در زمین کار می‌کردند. گفتم: آنان کیستند؟ فرمود: پیامبر خدا(ص) و امیرمومنان علی(ع) و همه پدرانم با دستان خود در زمین کار می‌کردند و این عمل پیامبران، رسولان و جانشینان آنان و بندگان شایسته خداست.» (کلینی، ج 5، 260)

امیرالمومنین علی(ع) فرمودند: «پرهیز از قطع درختان سرسبز بر طول عمر انسان می‌افزاید.» (مجلسی، 1404، ج ۶، 319)

همچنین امام صادق(ع) فرمود: «قطع بی‌رویه درختان میوه‌دار، عذاب سخت الهی را در پی دارد.» (مجلسی، 1404، ج 21، 60)

رسول خدا(ص) رزمندگان اسلام را به پرهیز از قطع درختان در جنگ تشویق و توصیه می‌فرمود: «به هیچ وجه درختان و نخل‌ها را قطع نکنید.» و نیز حضرت فرمودند: «درختان را آتش مزیند و آن‌ها را با آب ویران نکنید.» (مجلسی، 1404، ج 177، 19) دلیل این همه تاکید و سفارش معصومین بر حفظ محیط زیست در زمان جنگ چیزی نیست جز اهمیت بیشتر آن در زمان صلح که دولت مردان وظیفه شناس در جهت حفظ آن کوشا بوده و برای حفاظت و گسترش آن سرمایه‌گذاری می‌نمایند.

پیامبر اسلام(ص) درباره قطع درخت سدر که در سرزمین عربستان فراوان یافت می‌شود، فرمودند: «هر کس درخت سدر را قطع کند، خداوند با سر او را در آتش خواهد انداخت.» که دلیل بر شایسته نبودن این کار است. (بیهقی، 1424 هـ- 2003 م، ج 140، 6)

همچنین از پیامبر اکرم(ص) روایت شده است که: «تَحْفَظُوا مِنَ الْأَرْضِ فَإِنَّهَا أَمْكَمُ» (پاینده، ۱۲۸-۱۳۶۳ ش، 87) یعنی از زمین حفاظت کنید به درستی که آن مادر شماست. اسلام برای نظافت و بهداشت اهمیت فوق العاده ای قائل است و آن را از نشانه‌های ایمان می‌داند.

خداوند متعال می‌فرماید: «إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ» (قمر، 49) یعنی ما هر چیز را به اندازه خلق کردیم. پس هر چیز مقدار و حدودی دارد و بایستی به طور صحیح و درست بهره برداری شود تا نابود و منهدم نگردد. چرا که این ثروت‌های طبیعی فقط به این نسل تعلق ندارد بلکه این

اندوخته ها به نسل های بعدی از ما نیز تعلق دارند.

بنابراین اسلام نظر به زنده کردن زمین های موات و آباد کردن زمین دارد لذا در قرآن آمده است: «...هُوَ أَنْشَأَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَاسْتَعْمَرَكُمْ فِيهَا...» (هود: 61) یعنی خداوند شما را در زمین خلق کرد و شما را به عمارت و آباد کردن زمین گماشت. در این رابطه پیامبر اکرم (ص) می فرماید: «ان قامت علی ا حدکم القیامه و فی یده فسیله فلیغرسها»؛ یعنی اگر قیامت بر پا شود و در دست نهالی باشد باید آنرا بکارد. (نوری، 1408، ج 13، 460، ح 15894)

در واقع اگر اسلام بر حمایت عناصر اساسی در محیط زیست و حفاظت آنها تاکید دارد به خاطر خود انسان و تأمین ضروریات و حاجت های انسان، چه نسل حاضر و چه نسل های آینده می باشد.

مبحث دوم: اهمیت و حفظ محیط زیست در قواعد فقهی

آلودگی محیط زیست از بزرگترین معضلاتی است که انسان معاصر را با چالش های جدی روبرو کرده و اهمیت آن به خاطر علایم تهدید آمیزی است که حیات امروز و آینده را به خطر می اندازد و سلامتی جسمانی و در نهایت روحانی او را با مشکل مواجه می کند و انسان بدون محیط زیست سالم و امن نمی تواند زندگی طبیعی خود را ادامه داده و موجبات تعالی و تکامل خود را که مهمترین هدف خلقت است محقق نماید چرا که این نیاز اساسی و طبیعی با خطر مواجه شده است.

بنابراین لازم است جهت مبارزه با آن، اقدامات لازم صورت بگیرد در اینجا نیز قواعد فقهی و روایاتی داریم که برای حل هر معضلی راه گشا است مخصوصاً این معضل اساسی که برای رفع آن در احکام و آداب خاص شریعت توصیه های مهمی صورت گرفته و علاوه بر احکام اولیه اسلام که تاکید بر حفظ محیط زیست دارد، احکام ثانویه نیز دلالت بر استفاده از راهکار هایی دارد که به سلامتی و حفظ محیط زیست انسانی کمک می کند.

1- حدیث شریف نبوی است که فرموده اند: "لا ضرر ولا ضرار فی الاسلام" (علی ابن بابویه، 86) که تبدیل به یک قاعده فقهی شده و از مسلمات اسلام بین فقها است که هر نوع ضرر و حکم ضرری را در اسلام نفی کرده و حتی بر نفی ضرر غیر معتنیه نیز تاکید کرده و حال اینکه آلودگی محیط زیست خطری بزرگ داشته و تهدید کننده سلامتی انسان است این حدیث شریف چنین مشکلی را برنتابیده و در جهت حل آن اقدام نموده و با در نظر گرفتن مصالح جامعه و پیشگیری از ضرر و زیان انسانها راه حلی را ارائه می دهد.

طبق این قاعده استفاده از سرمایه گذاری داخلی برای حل آن لازم و ضروری است و در صورتی که حل این معضل نیازمند سرمایه گذاری خارجی باشد اسلام هیچ منعی از آن نکرده بلکه جهت حل معضل از هر سرمایه گذاری استقبال کرده و بر آن تاکید می کند خصوصاً اگر علاوه بر ایجاد محیط سالم و حفظ محیط زیست موجبات ورود سایر فناوری های مفید به کشور را فراهم نماید و بتواند از سایر جهات نیز منافع مسلمین را تأمین کند البته باید دقت کرد که موجبات تسلط کفار را بر جامعه اسلامی فراهم ننماید و مشکل دیگری برای جامعه اسلامی ایجاد نکند.

2- قاعده فقهی "لا عسر ولا حرج فی الدین" که گرفته شده از آیات و روایات ذیل است چنان که خداوند فرموده است: «فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا» (انشراح، 5) یا «سَيَجْعَلُ اللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا» (طلاق: 7) "اما یَرِیدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلَكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ..." (مائده 6) خداوند نمی خواهد شما را در تنگنا افکند ولی می خواهد شما را پاکیزه گرداند. پیامبر گرامی اسلام نیز فرمود: «...لَمْ يَرْسَلْنِي اللَّهُ تَعَالَى بِالرَّهْبَانِيَّةِ وَلَكِنْ بَعَثَنِي بِالْحَنِيفِيَّةِ السَّهْلَةِ السَّمْحَةِ...» (کلینی، 1365، ج 5، ص 494) من با شریعتی آسان بر انگيخته شدم.

از مجموع آیات و روایات استفاده می شود که خداوند از روی لطف و تفضل، احکام حرجی، سخت و مشقت بار را از امت اسلام برداشته است. که به این مسئله قاعده «نفی عسر و حرج» می گویند. (ولایی، 1374، ص 278 و راغب اصفهانی، 1412، "عسر" و "حرج" و تکلیف و اجبار به اعمالی که دارای عسر و حرج و مشقت باشد، از سوی خداوند حکیم، منتفی است. و این دلالت بر سهل و آسان بودن احکام دینی می کند و به نفی هر سختی می پردازد. بنابراین اگر حفظ محیط زیست به وسیله ی کمبود سرمایه گذاری داخلی امکان پذیر نباشد از طریق سرمایه گذاری خارجی بشرط این که ضرر دیگری را، به همراه نداشته باشد امکان پذیر می کند.

رابطه انسان با کارها اعم از انجام و یا ترک، از سه حال خارج نیست. 1. کارهایی که به آسانی قابل انجام است؛ مانند خوردن، آشامیدن و صحبت کردن. 2. کارهایی که انسان قادر به انجام آنها نیست؛ مانند پرواز کردن بدون وسیله. 3. کارها و اعمالی که انسان با مشقت تمام قادر به انجام دادن آن است؛ نظیر روزه گرفتن در حال بیماری.

تعلق امر و نهی و تکلیف الهی به قسم اول محال نبوده و از نظر عقل قبیح نخواهد بود؛ زیرا احکام تکلیفی به آن قسم از اعمال تعلق گرفته است. بر خلاف قسم دوم که تکلیف به آنها قبح عقلی دارد؛ زیرا عقلای عالم تکلیف به غیر مقدور نخواهند کرد. پس خداوندی که حکیم است به یقین چنین دستوری نخواهد داشت. «لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا» (بقره، 285)؛ «لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا مَا آتَاهَا» (طلاق). اما در باره قسم سوم، یعنی تکلیف و اجبار به اعمالی که دارای عسر و حرج و مشقت باشد، آنچه از ادله در این مورد استفاده می شود، منتفی بودن چنین تکلیفی است. و قاعده «نفی عسر و حرج» نیز در چنین موردی مطرح می گردد. (مشکینی، 1216ق، ص 212؛ ولایی، 1374ش، ص 277).

مفهوم این قاعده این است که دین برای رفع هر معضلی راه حلی ارائه می دهد و یا اینکه مانع حل آن معضل نمی شود بنابراین اگر آلودگی محیط زیست یک معضل اساسی است، از تمامی امکانات و سرمایه ها می توان استفاده کرد، تا به این معضل خاتمه دهیم اعم از سرمایه گذاری داخلی یا سرمایه گذاری خارجی.

هیچ مشکلی وجود ندارد که در صورت کمبود سرمایه گذاری داخلی به سرمایه گذار خارجی مراجعه نماییم دین مبین اسلام از خدمات هر کسی که بتواند معضلی را از پیش پای مسلمین بردارد استقبال می کند و حتی آن را تعاون و کمک به جامعه اسلامی دانسته و از مصادیق تعاون بر نیکی و تقوی تلقی می کند، مگر اینکه عمل بیگانه و سرمایه گذاری آنان مانع استقلال و آزادی و یا در تضاد با اسلامیت نظام و منافع و مصالح نظام باشد، که این به مدیریت صحیح ما بستگی دارد.

3- قاعده "الضروریات تبیح المحذورات" (فاضل هندی، ج 59، 272) این قاعده اشاره دارد به اینکه ضرورت و اضطرار می تواند حرامی را نیز در اسلام حلال نماید چه برسد که برای حل یک نیاز اساسی مثل حفظ محیط زیست از سرمایه گذاری خارجی که فی نفسه حلال است و هیچ منعی از طرف شریعت نداریم استفاده کنیم و معضل آلودگی محیط زیست را از این طریق حل و فصل نماییم.

مدیریت سرمایه گذاری خارجی در داخل کشور می تواند علاوه بر حل مسئله محیط زیست باعث رشد اقتصادی جامعه نیز شده و حتی فناوری سالم و پر منفعتی را برای جامعه اسلامی به ارمغان آورد که نه تنها با "نبوی مشهور: «الاسلام یعلو و لا یُعْلَى علیه و الکفار بمنزله الموتی لا یَحْجُبُونَ و لا یَرْتَوْنَ» (مکارم شیرازی، ج 10، ص 342) و آیه "لَنْ یَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُسْلِمِينَ سَبِيلًا" (نسا، 141) در تضاد نیست بلکه از مصادیق مورد تایید آن قرار می گیرد چرا که این آیات و روایات رابطه با کفار را منع نمی کند بلکه تسلط آنان بر جامعه اسلامی و فرد مسلمان را نفی می کند و در صورتی که رابطه ما با کفار باعث تسلط ما بر آنان شود و یا اینکه حقوق متقابل هر دو محترم شمرده شود هیچ مانعی ندارد.

ضمناً باید متوجه این مسئله باشیم در کشورهای در حال توسعه که از رشد بالای جمعیتی برخوردارند و فعالیتهای اقتصادی و صنعتی آنان به انرژی بیشتری نیاز دارد که استفاده بی رویه از منابع انرژی موجب تخریب و آلودگی محیط زیست می شود به گونه ای عمل کنیم که این معضل مرتفع گردد و حتماً می شود با یک مدیریت دقیق جهان را متوجه این معضل کنیم که همانگونه که آلودگی محیط زیست و انتشار بیش از حد، دی اکسید کربن در جو (اثر گلخانه ای) و کاهش مقدار ازن در کمر بند حمایتی کره زمین باعث آلودگی محیط زیست جهانی می شود. آلودگی محیط زیست در جوامع اسلامی نیز در محیط زیست جهانی تاثیر گذار بوده و باید جهت حل این معضل اقدام بین المللی نمود و تمامی امکانات را در دنیا برای حل آن بسیج نمود.

نتیجه گیری

در این پژوهش، با توجه به مطالعات و بررسی های لازم در آیات و روایات و قوانین موضوعه، به این نتیجه رسیدیم که استفاده از سرمایه گذاری خارجی نقش کلیدی در رشد اقتصاد هر کشور دارد، و جهت حفظ محیط زیست نه تنها مجاز، بلکه مورد تاکید اسلام و شارع مقدس بوده و قانونگذار نیز، به تبعیت از شریعت، قوانینی که باعث تشویق و حمایت از سرمایه گذاری خارجی باشد را با همین عنوان وضع کرده است این قوانین گرچه مفید و لازم است ولی به نظر می رسد کافی نبوده و جهت هر چه بیشتر جذب این سرمایه ها به تدوین قوانینی جامع تر و کامل تر در چارچوب شریعت نیاز داریم.

چرا که اسلام، دینی جهانی، جامع و کامل است و قوانین آن از طرف خداوندی وضع شده که خالق جهان و جسم و روح ماست و نیازهای ما را از هر کسی بهتر می‌داند و بهترین نسخه را برای رفع آن به انسان می‌دهد او دلسوزتر از خود ماست و هرگز حکم ضرری را برای انسان نمی‌پذیرد

قوانین موضوعه ایران اسلامی نیز مطابق با اصول قانون اساسی خود، (قانون اساسی: اصل 4) نمی‌شود خلاف شرع باشد بنابراین سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی در جهت تقویت منافع عمومی و حفاظت از محیط‌زیست، هیچ مشکلی نداشته و نه تنها از دیدگاه اسلام جایز و لازم است بلکه مورد تاکید آن نیز بوده و در مواردی عدم استفاده صحیح از آن منابع و سرمایه، می‌تواند در تضاد با احکام و قوانین اسلامی باشد که علاوه بر عقاب اخروی، گرفتاری‌ها و مشکلات دنیوی رانیز به دنبال خواهد داشت.

بنابراین با استفاده از سرمایه‌گذاری خارجی، در اولین گام، به رشد اقتصادی که بر سایر متغیرهای کلان اقتصادی، مثل صادرات، اشتغال، مصرف و پس انداز، اثر دارد کمک می‌کنیم، در گام بعدی، با مدیریت کار و تکنولوژی پیشرفته، هر سرمایه‌ای را بنفع مسلمین جذب می‌کنیم، سومین گام، با سرمایه‌گذاری خارجی ذخایر ارزی را افزایش داده و به بخش خصوصی اعتبار می‌بخشیم، که خود، منجر به افزایش تولید می‌شود و با عرضه محصولات آن رفاه و آسایش مردم را فراهم می‌کنیم و در نهایت، تولیدات سرمایه‌گذاری خارجی، داده‌های تولید داخلی را برآورده کرده، که علاوه بر ایجاد محیط‌زیست مناسب منجر به رشد اقتصادی نیز می‌گردد.

منابع

1- قرآن

2- ابن بابویه، محمد ابن علی، 1377، **خصال شیخ صدوق**، دو جلدی، ترجمه محمد باقر کمرهای، نشر کتابچی، تهران، ایران.

3- بخاری، محمد بن اسماعیل، م 256 هـ/ 1981 م / 137. **صحیح بخاری**، 8 جلدی در چهار جلد، بیروت دارالفکر،

4- -----، 1358، **صحیح بخاری**، بیروت، دار احیاء التراث العربی.

5- بیهقی، أحمد بن الحسین بن علی بن موسی الخسرو جردی الخراسانی، أبو بکر، 1424 هـ- 2003 م، **سنن الکبری**، (المتوفی: 458 هـ)، محقق: محمد عبد القادر عطا، ناشر: دار الکتب العلمیة، بیروت- لبنان، الطبعة: الثالثة،

6- پاینده، ابوالقاسم (۱۲۸۷-۱۳۶۳ ش، نگارش ۱۳۲۴ ش، **نهج الفصاحه**، یک جلدی، ناشر: سازمان انتشارات جاویدان تاریخ،

7- تمیمی آمدی، عبد الواحد ابن محمد 1410 ق، **غرر الحکم**، شرح سید هاشم رسولی محلاتی، دفتر نشر فرهنگ اسلامی،

8- -----، **غرر الحکم**، شرح جمال الدین محمد خوانساری، 7 جلدی،

9- حر عاملی، محمد بن حسن بن علی بن محمد بن حسین، 1380 ق. 1378، **وسائل الشیعه**، تصحیح هاشم الرسول، شرح و ترجمه، محمد نصراللهی، قم، مطبعه العلمیه،

10- -----، 1380 ق، **وسائل الشیعه**، کتابفروشی اسلامیة، قم، ایران، چاپ هفتم.

11- -----، 1380-1378 ق، **اثبات الهداء بالنصوص والمعجزات**، تصحیح هاشم الرسول، شرح و ترجمه، محمد نصراللهی، قم، مطبعه العلمیه،

12- دشتی، محمد، 1384، **ترجمه نهج البلاغه**، انتشارات امامت، چاپخانه دقت، قم، چاپ اول،

13- راغب اصفهانی، حسین بن محمد، 1412 ق، **المفردات فی غریب القرآن**، واژه «عسر». و «حرج». دمشق: دارالقلم، 34.

14- سبجانی، شیخ محمد حسین، **تقریرات شیخ الشریعه اصفهانی**، یک جلدی، چاپخانه علمیه قم، چاپ 1398 هـ.ق.

15- طبری، محمد بن جریر، **تاریخ طبری**، ج 2، تحقیق محمد ابوالفضل ابراهیم، روائع التراث العربی

16- -----، 1352 ش، **تاریخ طبری**، ترجمه ابوالقاسم پاینده، نشر بنیاد فرهنگ ایران

17- -----، 1400 ق، **جامع البیان**، بیروت، دارالمعرفه، چاپ چهارم،

18- علی بن بابویه، **فقه الرضا**، یک جلدی، تحقیق مؤسسه آل البيت (علیه السلام) نشر، المؤتمر العالمی للامام الرضا (ع)

19- **قانون تشویق و حمایت سرمایه گذاری خارجی** مصوب ۱۳۸۰/۱۲/۱۹ مجلس شورای اسلامی همراه با تصحیح مواد ۱، ۲، ۳ و ۱۷ آن به وسیله مجمع تشخیص مصلحت نظام،

20- **قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست**، ماده یک، مصوبه ۱۳۵۳/ ۳/ 28 و اصلاحیه ۱۳۷۱ / 8/ 24 -

21- **کفران نعمت از دیدگاه قرآن و روایات**، 1390، مجله نامه جامعه مهر، شماره 85.

22- کلینی، ابی جعفر محمد بن یعقوب بن اسحاق، **فروع کافی**، دارالاضواء بیروت،

- 23- -----، 1365ش، کافی، دار الکتب الاسلامیه، تهران، چاپ 7.
- 24- -----، 1388، 1، **صول کافی**، تحقیق علی اکبر غفاری، 8 جلدی، چاپخانه حیدری، نشر دارالکتب الاسلامیه، چاپ سوم.
- 25- -----، **اصول کافی**، چهار جلدی، ترجمه سیدجواد مصطفوی،
- 26- -----، **الروضة من الکافی**، ترجمه‌ای محمد کمره‌ای، المکتبه الاسلامیه، تهران.
- 27- متقی هندی، علی بن حسام‌الدین، **کنز العمال فی سنن الاقوال و الافعال**، بیروت، دارصاد
- 28- مجلسی، محمدباقر، **بحار الانوار**، دارالکتب الاسلامیه، نشر حسین کمپانی، چاپ 1.
- 29- -----1404هـ ق، **بحار الانوار**، موسسه الوفاء بیروت،
- 30- مجله فرهنگ کوثر، بهار 1387-شماره 73
- 31- محمدی ری شهری، محمد، 1384ش، **میزان الحکمه**، 14 جلدی، ناشر: دارالحديث،
- 32- مشکینی، میرزا علی، 1216ق، **اصطلاحات الاصول و معظم ابحاثها**، نشر الهادی، قم، چاپ ششم
- 33- مکارم شیرازی، ناصر، 1374 ه. ش، **تفسیر نمونه**، ناشر: دار الکتب الاسلامیه، مکان چاپ: تهران، چاپ: سی و دوم
- 34- ناظمی، غلامرضا، 1393، **پاسخی به شبهات حقوقی**، موسسه فرهنگی، هنری و انتشاراتی ضریح آفتاب، چاپ دقت، مشهد ایرا، چاپ دوم
- 35- نوری، حسین ابن محمد تقی، 1408، **مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل**، محقق و ناشر موسسه آل البيت لاحیا التراث، بیروت، لبنان.
- 36- نوری طبرسی، حسین، **مستدرک الوسائل**، 29 جلدی، ناشر: آل البيت.
- 37- ولایی، عیسی، 1374ش، **فرهنگ تشریحی اصطلاحات اصول**، نشرنی، تهران، چاپ اول.
- 38- هوشمند، محمد مهدی، 1393، **بررسی آثار مثبت سرمایه‌گذاری و مستقیم خارجی بر محیط‌زیست**، کنفرانس بین المللی توسعه پایدار، راهکارها و چالش‌ها با محوریت کشاورزی، منابع طبیعی، محیط‌زیست و گردشگری، تبریز، دبیرخانه دائمی کنفرانس بین المللی توسعه پایدار.

39- https://www.civilica.com/Paper-ICSDA01-ICSDA01_1087.html

40- <https://www.civilica.com/Paper-hncero1-075-hnmi> col

Abstract

Human beings are inherently social and require interaction with others to fulfill their needs. They also need a healthy, hygienic, safe, and suitable environment that guarantees their well-being. Therefore, in order to preserve the environment, individuals must make every effort and refrain from neglecting any positive measures, whether domestic or international

Verses from the Qur'an, narrations, and national laws all emphasize the preservation of the environment and the optimal use of material and spiritual resources to create a healthy and secure living space for people. From this perspective, there is no prohibition in Islamic law against attracting foreign or domestic investment; rather, Islam even encourages the protection of the environment

However, it is essential to ensure that foreign direct investment (FDI), driven by material self-interest, does not lead to environmental degradation. If FDI is properly directed, it can not only foster technological advancement and economic development in our country, but also provide a healthy, safe, sustainable, and well-balanced environment — including clean air and water, fertile soil, and a vibrant, green natural landscape

In Islamic jurisprudence, there is no restriction on attracting investment to achieve this noble goal. On the contrary, Islam obliges the protection of the Earth and human habitats, referring to the Earth as a “mother” that holds a significant place in human life and serves as a foundation for spiritual elevation. Cleanliness and hygiene are considered signs of faith, highlighting the importance of environmental health. Moreover, general principles such as “Do not cause corruption on the earth” (*Lā tufsidū fī al-arḍ*) and “Do not be wasteful; indeed, He does not love the wasteful” (*Lā tusrifū innahu lā yuḥibbu al-musrifīn*), along with verses on the cultivation and development of the Earth, emphasize the duty to protect the environment

Additionally, jurisprudential principles such as “No harm” (*Lā ḍarar*) and “Preventing greater harm through lesser harm” (*daf' al-afṣad bi al-fāsid wa al-aḥamm wa al-muhimm*) reject any ruling that causes harm in Islam. These principles aim to attract both material and spiritual benefits while preventing harm and corruption in the Islamic society. Thus, if foreign investment is properly managed to benefit society and address environmental pollution, ensuring ecological health, it is endorsed by Islamic teachings. Neglecting and Chapter 4 such opportunities would contradict the principles of Islamic jurisprudence, as well as Article .III of the Constitution (Rights of the Nation)

Keywords: Environment, Investment, Jurisprudence, Law, Health, Security, Pollution